

DIN CORESPONDENȚA INEDITĂ A CĂRTURARULUI BIHOREAN IUSTIN POPFIU

În viața culturală a românilor transilvăneni s-au manifestat, în a doua jumătate a veacului trecut, numeroși cărturari militanți, care — alimentându-se din ideologia și dezideratele epocii luminilor — le-au conferit acestora o acută actualitate, îmbogățind sub raportul deschiderii sociale experiențele lor culturalizatoare, care vizau emanciparea spirituală a populației românești din sate și orașe, precum și pregătirea conștiințelor pentru momentul unirii tuturor fraților într-o patrie liberă și independentă. Generații întregi de intelectuali au acționat în aceste două direcții, dovedind reale calități de animatori culturali și o exemplară dăruire pentru cauza națională. De aceea, activitatea lor, adesea de o plurivalență surprinzătoare, merită o reconsiderare integrală, deoarece ea conține semnificații progresiste, dintre care am sublinia, cu deosebire, apropierea de popor, transformarea locuitorilor rurali în susținători conștienți ai luptei pentru afirmare culturală, drepturi naționale și unitate.

Din această largă categorie de figuri culturale, reprezentative pentru epoca istorică la care ne-am referit, face parte și Iustin Popfiu, profesor de limba și literatura română la gimnaziul premonstratens din Oradea (din anul 1864) și conducător al Societății de lectură din Oradea (1864—1872), autor de versuri și lucrări de istorie literară, ca să ne oprim asupra celor mai cunoscute preocupări ale sale¹, la care am adăuga și scoaterea primului periodic românesc în Oradea. Desigur, rolul pe care acesta l-a avut în viața culturală a Crișanei a fost apreciat de cercetarea care ne precede², pe baza informației de care a dispus și în funcție de concepția interpreților. Ea n-a mers însă întotdeauna până la efectuarea unei reconstituiri corespunzătoare, ci s-a limitat la elemente de suprafață, interesante și acestea dar nu îndejuns de revelatoare pentru actualizarea unei activități în multiple planuri, demonstrând o angajare socială totală, care a avut consecințe asupra vieții lui Iustin Popfiu, întreruptă prematur, la o vîrstă de numai 41 de ani.

Publicînd (ca anexe la prezenta lucrare) patru din corespondențele lui Iustin Popfiu cu George Barițiu, neluate în considerare de acei care i-au relevat meritele culturale, nu ne vom limita doar la valorificarea informației ine-

¹ T. Neș, *Oameni din Bihor. 1848—1918*, Oradea, 1937, p. 65—75; V. Vartolomei, *Iustin Popfiu, la centenarul nașterii lui*, Cluj, 1941, p. 3—56; Idem, *Mărturii culturale bihorene*, Cluj, 1944, p. 119—152.

² *Ibidem*.

dite pe care acestea o conțin, ci vom releva — utilizând date din presa vremii — și alte momente din biografia acestuia, completând astfel profilul său de cărturar patriot. Menționăm că am reactualizat efectul dinamizator al conducerii de către Iustin Popfiiu a Societății de lectură, precum și unele componente viabile ale periodicului editat de el, intitulat *Amvonul*³.

De un real interes documentar este prezența lui Iustin Popfiiu în cadrul adunărilor generale ale Astrei⁴, deosebit de activă și care atestă, implicit, legăturile acestei importante societăți culturale cu românii din părțile Crișanei, situație confirmată și de alți membri orădeni ai societății, ca, de pildă, Iosif Vulcan și Iosif Roman⁵. În protocolul adunării generale a Asociațiunii transilvane pentru cultura și literatura poporului român, desfășurată la 26 august 1867 în Cluj, Iustin Popfiiu a fost propus de președintele adunării ca să fie ales, alături de Mihail Bohățel și Andrei Frâncu, ca notar ad-hoc⁶. Cu prilejul aceleiași adunări generale erau programate trei dizertații: *Despre creșterea tinereții și despre mijloacele prin care s-ar putea împiedeca sărăcirea poporului român* (de Lad. Vajda), *Despre economia naturală* (de dr. Tincu) și *Despre literatura română*⁷ (de Iustin Popfiiu), din care a fost susținută doar aceasta din urmă, sub titlul: *O privire fugitivă preste literatura română și lipsa unei istorie critice a literaturii române*. În cea de-a doua ședință, din 27 august 1867, același președinte i-a propus, ca semn de încredere, pe Iustin Popfiiu și Iosif Roman, ca să fie numiți „colectori”⁸ de taxe de membri prin părțile Bihorului, în atenția acestora stînd și acțiunea de sporire a membrilor societății, pentru a o întări și a-i asigura o bază mai largă de manifestare, pregătind terenul pentru organizarea și în Crișana a unor adunări generale, fapt întîmplat la finele veacului precedent.

În ședința extraordinară a comitetului Astrei, din 19 august 1868, a fost luată în discuție corespondența lui Iustin Popfiiu, prin intermediul căreia acesta făcea cunoscut că „are o dizertațiune pregătită pentru adunarea generală”⁹, care urma să aibă loc la Gherla, în luna august a anului respectiv. Participînd la lucrările acestei adunări generale, Iustin Popfiiu a fost iarăși ales notar ad-hoc¹⁰ (împreună cu Visarion Roman și Victor Mihali), a expus lucrarea cu

³ V. Faur, *Societatea de lectură din Oradea, 1852—1875*, Oradea, 1978, p. 64—246; Idem, *Presa românească din Bihor. 1849—1918 (I)*, în *Familia*, 1977, nr. 10, p. 9.

⁴ Idem, în *Crisia*, 1978, p. 565—569.

⁵ *Ibidem*, p. 566.

⁶ *Transilvania*, 1868, nr. 1, p. 1—2.

⁷ *Ibidem*, p. 5.

⁸ *Ibidem*, nr. 9, p. 194—195. De menționat și alte forme de contact ale Astrei cu locuitorii români din Bihor. În ședința comitetului central din 2 iulie 1867 s-a anunțat hotărîrea comunei Criștior (din sudul Bihorului) de a ceda societății datoria (de 24 fl. și 80 cr.) ce o aveau față de ea „oamenii din Vidra de Sus... pentru pășunatul pre (h)otarul numitei comune” (*Transilvania*, 1868, nr. 6, p. 109). Nicolae Jiga a oferit societății 50 de fl. din datoria care trebuia să o încaseze de la George Raț, care a fost însă imposibil de obținut (*Ibidem*, nr. 14, p. 328). Oricum, demne de reținut sînt intențiile comunității amintite, precum și cele ale mecenatului orădean Nicolae Jiga, întemeietorul unei importante fundații școlare.

⁹ *Ibidem*, nr. 19, p. 461.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 20, p. 270.

titlul *Memoria lui Andrei Mureșianu*¹¹ și a făcut propunerea — semnificativă, ca expresie a unității noastre culturale, neatinsă în esența ei de fruntariile vremelnice — ca V. A. Urechia să fie ales membru „onorariu” al Astrei, datorită „meritelor ce și-a câștigat față cu mai multe institute naționale din patria (adică din România — n.n.), înavușind bibliotecile cu opuri prețuite”¹². Așadar, gândurile profesorului orădean se îndreptau spre patria-mamă, ca și cele ale altor intelectuali români din Bihor, ideea unității culturale și politice a tuturor românilor mocnind în conștiințe și exteriorizându-se numai atunci când împrejurările, dealtfel vitrege, o permiteau. Ea nu putea fi, decât arareori, formulată deschis și energic, acest gest presupunând mari riscuri, fiindcă autoritățile dualiste căutau cu perseverență și brutalitate să o mențină în penumbră, anihilarea ei fiind absolut imposibilă.

Realizând o notabilă experiență ca membru al Astrei, Iustin Popfii este din nou ales notar al adunării generale a societății din august 1869, de la Șomcuta¹³, când a prezentat dizertația *Despre limbă, ca conservatoare a naționalității* (în sens de națiunii — n.n.) *române*¹⁴. La această adunare generală, el a propus pe Adolf Mussafia, profesor de limba italiană la Universitatea din Viena, ca membru „onorariu” al Astrei, despre care afirmă că este „un bărbat de înaltă erudițiune, care din simpatia ce o nutrește către națiunea română a studiat limba noastră cu temei” și în prelegerile pe care le ține la universitate „asupra gramaticii comparative a limbilor romanice, e cu distinsă atențiune și la limba română”. Același specialist a publicat în analele Academiei austriece „un studiu erudit asupra vocalizațiunii române, edat și în broșură separată”. Propunerea sa, pe deplin argumentată, este primită „cu aclamațiune”¹⁵ de participanții la adunarea generală de la Șomcuta.

Stabilind, cu ocazia acestor importante acțiuni cultural-naționale, contacte strânse cu fruntașii culturali ai românilor din monarhia dualistă austro-ungară, Iustin Popfii le întreține printr-o necesară corespondență, din care s-a păstrat extrem de puțină, cunoscută parțial. Cea cu George Barițiu se află în fondul de manuscrise al Bibliotecii Academiei R.S.R. și, ca atare, este accesibilă cercetării istoriografice. Într-o scrisoare trimisă lui George Barițiu, la 25 octombrie 1869¹⁶, îi solicita acestuia expedierea a opt exemplare din *Dicționarul unguresc—românesc*, apărut în același an sub semnătura cunoscutului publicist transilvănean. Își exprima convingerea că va găsi persoane interesate de dicționar și printre locuitorii maghiari din Bihor. Iustin Popfii se simte dator să-l informeze pe Barițiu, care era și secretarul Astrei și se ocupa de editarea oficiosului societății, revista *Transilvania*, că nu i-a pus la dispoziție textul celor două discursuri rostite la adunările generale de la Gherla

¹¹ *Ibidem*, p. 471.

¹² *Ibidem*, nr. 23, p. 554.

¹³ *Ibidem*, 1869, nr. 19, p. 217.

¹⁴ *Ibidem*, p. 218.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 21, p. 246. Precizăm că Iustin Popfii a figurat printre autorii de dizertațiuni la adunarea generală a Astrei din Năsăud (august 1870), însă nu și-a putut rosti discursul său despre *Necesitatea cultului național* (*Transilvania*, 1870, nr. 19, p. 226 și nr. 20, p. 238).

¹⁶ *Anexe documentare*, nr. 1.

și Șomcuta, deoarece intenționează să le includă în volumul său de *Poesie și prosă*, pe care-l pregătește pentru tipar și-l vrea consolidat sub raport valoric. Regreta că în ce privește „cauzele... naționale doară nu am stat niciodată așa de rău”¹⁷, recunoscînd că a mai redus din dinamismul acțiunii sale culturalizatoare, prestate nu numai prin intermediul presei și al catedrei de limba și literatura română, cît mai ales în cadrul Societății de lectură din Oradea, autentic factor de afirmare spirituală a tineretului român și de formare a conștiinței naționale a acestuia.

Conform practicii obișnuite în epocă, de a face — în coloanele presei — invitate la prenumerațiune pentru noile periodice editate, Iustin Popfii apelează în acest sens la serviciile lui Iosif Vulcan (redactor responsabil, editor și proprietar al revistei *Familia*, care pînă în 1880 a apărut la Budapesta) și George Barițiu, desigur pentru a-i populariza inițiativa și a-i prezenta favorabil realizările publicistice. Este deci explicabil faptul că în paginile *Familiei* vor fi consemnate multiple note despre strădania lui Iustin Popfii de a tipări *Amvonul*, cel dintîi periodic românesc editat în Bihor. Reținem din cuprinsul acestora cîteva pasagii de oarecare semnificație culturală. Iosif Vulcan anunță cu satisfacție, la 31 octombrie 1867, că în curînd va „ieși” la Oradea o „foaie periodică”¹⁸, în condiții grafice excelente („pe hîrtie fină, în format elegant și cu litere frumoase”). Sînt comunicate apoi sumare informații despre conținutul periodicului amintit, după care Vulcan revine, într-un alt număr al revistei sale, salutînd „cu bucurie această întreprindere” și recomandînd-o „atențiunii”¹⁹ cititorilor presei românești. La 18 decembrie 1867, Iustin Popfii se adresează prenumeraților, oferind detalii despre „foia” ce urmaază să o editeze, timpul cînd va apare primul ei număr, subliniind împrejurarea că abonații „încursi pînă acuma” sînt din toate „părțile, chiar și din România liberă”²⁰, ceea ce — cum era și firesc — îi dădea speranțe de „reeșire îmbucurătoare”, astfel că a dispus tipărirea *Amvonului* în 1000 exemplare²¹.

În numărul din 8 aprilie 1868 al *Familiei* este reprodus un interesant comentariu apărut în *Amvonul*, sub semnătura lui Iustin Popfii. Avînd ca obiect activitatea publicistică și pe tărîm național a lui George Barițiu, textul în discuție este următorul: „Demnului bărbat, care încărungi în serviciul națiunii și care lucră și astăzi cu foc juvenil în cîmpul literaturii, ne este a face — cutezăm a zice, în numele publicului — o modestă întrebare: cînd cugetă a ne fericita pre noi și literatura cu o colecțiune a erudiților săi articli politici, istorici, literari, etc. . . . publicați de cîteva decenii încoace prin organele noastre publice, și mai virtos în *Gazeta* și *Foaia* din Brașov?. Acei articli cuprind rezultatele studiilor sale adînci, discută, lămuresc întrebările cele mai vitale ale existenței noastre politice, sociale etc. Cine nu vede dar, că adunați și publicați într-o colecțiune bine aranjată, nu numai că ar deservi bărbatilor noștri de o lectură prea instructivă, ci le-ar întinde chiar armele cele mai nece-

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Familia*, 1867, nr. 41, p. 491.

¹⁹ *Ibidem*, nr. 43, p. 515.

²⁰ *Ibidem*, nr. 47, p. 563.

²¹ *Ibidem*.

sarie, mai potrice în luptele înfocate ce curg prin diete...²² (subl. ns.). La acest îndemn, George Barițiu răspunde printr-o *Epistolă privată*, publicată în *Transilvania* și din care desprindem această frază: „Îmi veți concede Domnii mei (adică Iustin Popfii și Iosif Vulcan — n.n.), că nici un publicist nu va cuteza a pretinde pentru toate lucrările sale o valoare durătoare...”. Au importanță, după opinia sa, numai acele materiale care reflectă într-un mod semnificativ o realitate istorică²³, ce va fi stabilită de critica de specialitate. Evaluează, totodată, propria-i activitate publicistică și se referă la posibilele condiții de tipărire a ceea ce reprezintă într-adevăr partea ei neperisabilă.

Dintre momentele reliefante ale biografiei lui Iustin Popfii consemnăm „întrunirea (din 13 iunie 1870 — n.n.) a unei frumoase cunune de oaspeți români și neromâni pentru serbarea onomasticeii eminentului român și bărbat de litere”²⁴, cum a fost caracterizat profesorul orădean. La această festivitate, care dezvăluia prestigiul de care se bucura animatorul vieții culturale orădene, au luat parte Ioan Pop (rectorul seminarului „domestic”), profesori de la Academia de drept și de la celelalte instituții școlare locale, redactori ai unor ziare, „oficiantii comitatensi”, avocați, funcționari, preoți, studenți și „dame române”²⁵. Profesorul universitar Kudelka și-a exprimat stima pe care o poartă celui care a dovedit „înalte virtuți” și o „comportare... afabilă în viața publică”²⁶. Considerația de care beneficia activitatea lui Iustin Popfii, atât din partea intelectualilor români cât și a celor maghiari, era pe deplin întemeiată, deoarece în această perioadă a existenței sale profesorul orădean a depus mari eforturi în direcția afirmării culturale a românilor din Crișana, relevându-se chiar într-un context mai larg, transilvănean.

De altfel, în vara anului 1871 el a fost nevoit să se trateze la băile din Carlsbad, în vederea restabilirii sănătății „sdruncinate din cauza activității sale prea încordate”²⁷. Boala „cronică” l-a reținut, așadar, din îndeletnicirile sale, fiind — din acest motiv — obligat să renunțe la conducerea Societății de lectură, care a intrat într-o perioadă de încercări, încheiată prin suprimarea ei, în anul 1875, de către autoritățile orașului de pe Crișul Repede. A fost o însemnată pierdere pentru viața culturală a românilor bihoreni, substituită parțial prin înființarea unei noi societăți, de data aceasta a unei muzicale: Reuniunea de cântări „Hilaria” (1875).

Raporturile epistolare ale lui Iustin Popfii cu George Barițiu cunosc în anul 1875 o reactivare, determinată de intenția celui dintâi de a obține sprijinul Asteii în scopul de a tipări și multiplica „orațiunea funebrală ținută la înmormântarea neuitatului nostru V. L. Pop”²⁸, care inițial a apărut în ziarul *Nagyvárad*, ca și în broșură separată. În situația că societatea transilvăneană

²² *Ibidem*, 1868, nr. 11, p. 131.

²³ *Transilvania*, 1868, nr. 10, p. 231—232.

²⁴ *Familia*, 1870, nr. 24, p. 286.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, 1871, nr. 32, p. 382.

²⁸ *Anexe documentare*, nr. 3.

va realiza această cerință, Iustin Popfiiu este de acord ca beneficiul realizat din vânzarea „orațiunii” să fie oferit Academiei Române. De observat și rigora cu care Iustin Popfiiu analizează modul cum a fost tipărit textul respectiv în ziarul *Federațiunea*²⁹.

Am reconstituit, pe baza unor informații documentare necunoscute, unele aspecte din multiplele preocupări de factură culturală ale lui Iustin Popfiiu, stăruind asupra relațiilor sale cu George Barițiu și Iosif Vulcan, ca și în ce privește contribuția sa la activitatea *Astrei*, prin notabilele propuneri de membri „onorari” și susținerea consecutivă a patru dizertații, caz deosebit de rar în istoria acestei societăți. Reiese, cu claritate, faptul că profesorul orădean era implicat profund în viața culturală a românilor transilvăneni, fiind un autentic militant pentru emanciparea lor spirituală și consolidarea unității noastre naționale.

VIOREL FAUR

ANEXE

I. Prea onorabile Domnule!

Binevoiește a-mi transmite din *Dicționarul mag(h)iaro-român*¹ deocamdată opt exemplare cu nahnahme². Sper a putea aduna încă și între mag(h)iaari un număr orecare de prenumerații; voia și-au descoperit-o mai mulți, înse neputînd încasa încă prețul de la densii, de astă dată rămîn.

Cauza, pentru care nu am transmis nici pînă astăzi discursul ținut la Șomcuta-Mare spre publicare în *Transilvania* este că, avînd de a eda³ în scurt unele dintre operatele mele într-un volum sub titlul: *Poesia și prosa*⁴, am voit ca acel volum, și altcum poate de puțină valoare, să cîștige în preț cel puțin prin aceea, că unele operate ale mele, precum discursul de la Gherla și Șomcuta⁵, se vor publica acum, pentru înția oară, aici⁶.

²⁹ *Ibidem*, nr. 4.

¹ George Barițiu, *Dictionariu ungurescu-românesc*, Brașov, 1869.

² pe nume

³ a edita

⁴ Iustin Popfiiu, *Poesia și prosa*, Tom I, Oradea Mare, 1870.

⁵ La adunarea generală a *Astrei* de la Gherla (25 august 1868), Iustin Popfiiu a citit dizertația intitulată *Memoria lui Andrei Mureșianu*, care a fost ascultat cu cea mai „viuă plăcere” (*Transilvania*, 1868, nr. 20, p. 471). Cu prilejul adunării generale de la Șomcuta (10 august 1869), Iustin Popfiiu a susținut lucrarea *Despre limbă ca conservatoare a naționalității române* (*Transilvania*, 1869, nr. 19, p. 218).

⁶ Este surprinzător faptul că, deși Iustin Popfiiu îi face cunoscută lui George Barițiu intenția de a include cele două discursuri în volumul său *Poesie și prosă* — justificînd în acest fel netrimiterarea lor spre publicare, în timp oportun, în revista *Transilvania* —, acestea nu au apărut, totuși, în cuprinsul cărții respective, care nu conține, în afară de poezii, numai întinsa lucrare *O privire fugitivă peste literatura română și lipsa unei istorii critice a literaturii române*, care a fost citită de autor în adunarea generală a *Astrei* de la Cluj (august 1867). Ea a fost inițial tipărită în paginile *Familiei* (1867, nr. 38, p. 452—455; nr. 39, p. 464—467; nr. 40, p. 475—478; nr. 41, p. 484—487 și nr. 42, p. 495—499), de unde a fost reproducă în *Transilvania* (1867, nr. 2, p. 27—30; nr. 3, p. 44—48; nr. 4, p. 55—61 și nr. 5, p. 81—90). De remarcat împrejurarea că și în invitarea la prenumerațiune pentru cartea *Poesia și prosa*, I. Popfiiu atrăgea atenția cititorilor că în ea vor fi

Cu cauzele bisericești și naționale doară nu am stat niciodată așa de rău, ca în prezent. Ne mângâie speranța că: Dabit Deus his quoque firem.

Primește prea onorabile Domnule! descoperirea distinsei mele reverențe, cu care sum⁷

șerb pl(ecat),
Iustin Popfiu⁸

Oradea Mare, 25/10 1869

II. Prea onorabile Domnule redactor!

Contînd la bunăvoința Domniei tale (î)mi iau libertate a-ți străpune aci o invitare de prenumerațiune la *Amvonul*⁹, foaie bisericească ce voi să o continuu iară pe anul 1871, rugîndu-te să aibi bunătate a face amintire despre această publicare în prețuitul jurnal¹⁰ ce redactezi spre încunoștințarea onoratului cler.

Cu această ocaziune, am onoare a-ți străpune și un exemplar din opul meu *Poesia și prosa*, care apără în zilele aceste de sub tipar, rugîndu-te să binevoiești a-l recomanda — dacă vei afla că are ceva preț — părtinirii publicului.

Dacă prea onorabila Domnia ta vei avea bunătate a te îngriji să iasă în foaia ce redactezi și vr-o recenziune⁸ despre acest op, mă voi simți foarte deobligat.

După cari primește prea onorabile Domnule redactor descoperirea distinsei stime ce-ți păstrează.

Al prea on(oratului) Domniei tale,

devotat:

Iustin Popfiu⁹

Oradea Mare, 20 oct(ombrie) 1870

III. Prea onorabile Domnule redactor!

Mi s-a exprimat din mai multe părți dorința (de) a-mi publica și (în) românește oratiunea funebrală ținută la înmormîntarea neuitatului nostru V. L. Pop, care mag(h)iarește publicîndu-se *per extensum* în foaia locală *Nagyvárad*¹⁰, fu de acolo retipărit și în broșure separate.

Occupatiunile multe, acumulate chiar acum, mă împiedecară a face traducerea mai curînd. Astăzi o am trimis foilor noastre din Pesta. Nu dispun de atîta timp, ca să o pot decopia în mai multe exemplare. Drept ace(e)a vin a te ruga cu reverență prea onorabile Domnule! să aibi bunătate a publica acel discurs — dacă vei afla cu cale — după oarecare foaie pëstană și în prețuitele coloane ale foaiei Asoc(iațiunii), care ospitalitate sperînd-o, îți anticipez încă de acum mulțumita cea mai cordială.

Oare nu ar fi bine a se retipări discursul după foaia Asoc(iațiunii) și în broșure separate, în vreo 1—2.000 de exemplare pe speșele Asoc(iațiunii) — cum se face și cu textul mag(h)iar — și a se vinde apoi cu un preț moderat de 20 cr(eișari) cu ocaziunea adunării gen(erale) și de pe alte căli p.e. în beneficiul fondului Academiei române. Unii vor fi poate destul de galanți a le plăti și mai bine, și astfel încă ar incurge o sumuliță oarecare. În datul

„publicate pentru înția oară“ cele două discursuri rostite de el la adunările generale din Cîherla și Șomcuta. Motivația gestului ne este necunoscută. Presupunem că n-a dispus de mijloacele materiale necesare editării textelor acestor discursuri, situație care l-a determinat să treacă pe foaia de titlu a cărții *Tomul I*, ceea ce înseamnă că se gîndea să tipărească și un al doilea, în care să fie publicate și lucrările menționate.

⁷ Biblioteca Academiei R.S.R., Mss. rom. p. 20.

⁸ În *Transilvania* din 15 ianuarie 1870 (nr. 2, p. 28) apăruse deja o *Invitare la prenumerațiune la Poesia și prosa*, Tom I, 1870 (de Iustin Popfiu).

⁹ Biblioteca Academiei R.S.R., Mss. rom. 1006, f. 109.

¹⁰ *Nagyvárad*, 1875, nr. 49, p. 1—3 și nrș 50, p. 1—3.

de azi am scris în această cauză și secretariului II al Asoc(iațiunii) D.V. să judecați, cum veți afla mai înțelept.

Primește, te rog, prea onorabile Domnule redactor descoperirea considerațiunii și reverinței mele celei mai sincere, cu care sum

Al prea onor(atei) D(omniei) tale, prea devotat:

Iustin Popfiiu, profesor¹¹

Oradea Mare 30/3 1875

IV. Prea onorabile Domnule!

După ce *Albina* nu publică orațiunea mea funebrală asupra baronului Pop, din cauza că — precum (i)mi scrie V(incențiu) Babeș — așteaptă atîta material urgent publicarea, încît nici peste un jumătate de an nu i-ar fi posibil a-i face loc; nu rămîne alta decît să binevoiești a o publica după textul publicat în *Federațiune(a)*, în care însă se făcură parte schimbări arbitrare din partea redactorului, parte unele erate fără voia redactorului, cari vin a le corege, dacă încă nu e tîrziu.

1. În *Federațiune(a)* redactorul, fără îndoială pentru de a scruta, omise pretotindene textul original al citatelor, afară de unul două locuri; și poate (?) numai textul românesc, care în cele mai multe locuri nu e traducerea, ci un fel de parafrază a textului original. Prin astfel de omisiuni ne facem culpabili de citare nefidelă, și derogăm întregității discursului, care-și are o forță și frumusețe a sa chiar în aceste citate și în parafrazarea lor subadausă. Deci sum de părerea, că aceste să se pună așa, precum acele le-am pus eu.

2. Se făcură fără voia redactorului unele erate de tipar turburătoare de înțeles; așa pe pag. 77 a *Fed(erațiunii)*, col. I, alin. 1 de în loc de *deși*; pe pag. 78, col. III, *ordinea* în loc de *ordona*; col. IV, *pe unde a întors* în loc de *pe unde s-a întors*, și mai vîrtos în pun(c)tu *Pre altul îl amețește nălțimea* etc; tot pe aceea pag., col. IV, unde s-a(u) schimbat sentințele, aruncîndu-se una cu patru șire mai în jos etc., precum se va vedea din manuscrisul alăturat, care mi l-a retrimis *Albina*, și care îl străpun pentru de a se putea întrebuința la tipărirea în *Transilvania*¹² și astfel a se putea publica textul în întregitatea sa.

Pappfalvay¹³ e profesor în Beiuș. I-am scris în cauza amintită.

Primește, te rog, expresiunea celor mai sincere reverințe și intime stime de la cel ce sum, Al prea on(oratului) D(omniei) tale,

cel mai devotat:

Iustin Popfiiu, profesor¹⁴

Oradea Mare, 22 apr(ilie) 1875

CORRESPONDANCE INÉDITE DE L'ÉRUDIT IUSTIN POPFIIU

(R é s u m é)

L'auteur présente des aspects moins connus de l'activité de Iustin Popfiiu, personnalité de la vie culturelle de Bihor, le siècle passée, en insistant surtout sur sa manifestation dans le cadre des assemblées générales de la société *Astra*, en tant que rédacteur responsable du premier périodique roumain de Bihor, *Amvonul* (La Chaire) — 1868, ainsi que sur ses liaisons avec le bien connu publiciste et homme politique transylvain — George Barițiu.

Comme annexes documentaires à cet ouvrage, on reproduit quatre lettres de Iustin Popfiiu envoyées à George Barițiu.

¹¹ Biblioteca Academiei R.S.R., *Mss. rom.* 1006, f. 406.

¹² Iustin Popfiiu, *Orațiune funebrală rostită la înmormîntarea baronului Vasiliu L. Pop, în Transilvania*, 1875, nr. 9, p. 104—107 și nr. 10, p. 119—123.

¹³ Iuliu Pappfalvay a fost profesor la gimnaziul superior „Samuil Vulcan” din Beiuș între anii 1874—1881. A fost numit, în 1882, profesor de limba și literatura română la gimnaziul premonstratsens din Oradea (C. Pavel, *Școalele din Beiuș*, (Tipografia „Doina”), Beiuș, p. 178).

¹⁴ Biblioteca Academiei R.S.R., *Mss. rom.* 1006, f. 412—413.